

delo y dobytjsja uspekha [Tekst] / R. Khyzrych, M. Pyters. – M. : Proghress-Unyvers, 1993. – Volume. : Predprynymatelj y predprynymateljstvo. – 166 s.

10. Key Competences for Lifelong Learning [Elektronyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/lifelong_learning/c11090_en.htm.

THE CONCEPT OF ENTREPRENEURIAL COMPETENCE OF FUTURE AGRICULTURAL ECONOMISTS

N. KALANDYRETS', Post-graduate Student of the Department of Social Pedagogics and Information Technologies in Education, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

Summary. *This article discusses the basic concepts of competence-based approach, such as expertise and competence; the concept of entrepreneurial competence is defined, the basic directions of economists' training in higher agricultural educational institutions are singled out; and the concept of entrepreneurial competence of future agricultural economist is defined on this basis.*

Key words: *expertise, competence, entrepreneurship, entrepreneurial competency, higher agricultural educational institution, entrepreneurial competence of future agricultural economist*

УДК 378.016:63-051

АКТИВІЗАЦІЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ З ДИСЦИПЛІНИ «ЕТИКА ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ» НЕІМІТАЦІЙНИМИ МЕТОДАМИ

А. А. КАЛЕНСЬКИЙ, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів і природокористування України

Анотація. *У статті схарактеризовано неімітаційні методи активізації пізнавальної діяльності студентів на заняттях з дисципліни «Етика викладача вищої школи». Для активізації пізнавальної діяльності студентів на заняттях з дисципліни «Етика викладача вищої школи» успішно застосовуються неімітаційні методи: «круглого столу», «мозкового штурму» і «метод проектів».*

Ключові слова: *активні методи навчання, мозковий штурм, евристична бесіда, метод синектики, дискусія, ціннісно-орієнтаційний етап, конструктивний етап, оціночно-рефлексивний етап, презентаційний етап*

Аннотация. *В статье охарактеризованы неимитационные методы активизации познавательной деятельности студентов на занятиях по дисциплине «Этика преподавателя высшей школы». Для активизации познавательной деятельности студентов на занятиях по дисциплине «Этика преподавателя высшей школы» успешно применяются неимитационные методы: «круглого стола», «мозгового штурма» и «метод проектов».*

Ключевые слова: *активные методы обучения, мозговой штурм, эвристическая беседа, метод синектики, дискуссия, ценностно-ориентационный этап, конструктивный этап, оценочно-рефлексивный этап, презентационный этап*

© А. А. Каленський, 2015

Постановка проблеми у загальному вигляді. Аналіз традиційно сформованих форм, методів і засобів організації та проведення занять в навчальних закладах показує, що в навчально-виховному процесі переважає репродуктивність при сприйнятті і засвоєнні інформації. Традиційні форми, методи, засоби навчання передбачають, в основному, діяльність викладача з передачі інформації. У вищих навчальних закладах методи активізації пізнавальної діяльності студентів увійшли під назвою «активні методи навчання», під якими зазвичай розуміється система методів, що вимагають від студентів будь-яких творчих пошукових зусиль, а не чисто механічної навчальної роботи (слухання, переписування тощо) [6, с. 358; 7, с. 37].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Активізація пізнавальної діяльності студентів продовжує бути в центрі уваги багатьох вчених (О. Буйницька, П. Лузан, Н. Морєва, Є. Полат, С. Сисоєва, М. Шевандрін). Серед неімітаційних методів активізації занять найбільшого поширення набули методи вирішення навчальних педагогічних задач, дискусії, мозкового штурму, евристичної бесіди, синектики, теорії вирішення винахідницьких задач.

Мета статті: розглянути активізацію пізнавальної діяльності студентів на заняттях з дисципліни "Етика викладача вищої школи" неімітаційними методами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Існує кілька класифікацій активних методів навчання. Традиційна класифікація розділяє їх на дві великі групи [3, с. 31-32]:

Перша група – неімітаційні методи, націлені переважно на активізацію сприйняття теоретичного матеріалу, самостійної переробки та осмислення навчально-наукової інформації з установкою на її відтворення. Ця група методів формує у студентів комунікативні і аналітичні навички – у вигляді вміння будувати докази, формулювати власну позицію в розумінні проблеми і шукати творчі шляхи її вирішення. Найбільшого поширення набули метод вирішення навчальних педагогічних задач, дискусія, мозковий штурм, евристична бесіда, метод синектики, теорія вирішення винахідницьких задач.

Друга група – імітаційні методи, які передбачають моделювання майбутньої реальної діяльності фахівця. Вони поділяються на неігрові (аналіз конкретних ситуацій, дослідницькі завдання) та ігрові (ділові, рольові, тренінг...).

На основі традиційного навчання в цілях активізації пізнавальної діяльності студентів на заняттях з дисципліни «Етика викладача вищої школи» успішно застосовуються методи «круглого столу», метод «мозкового штурму» і «метод проєктів». Особливість методу "круглого столу" [2, с. 20] – активний обмін думками учасників бесіди на теми, що стосуються питань професійно-педагогічної етики та моралі, в процесі міжособистісної взаємодії. "Круглі столи" застосовуються при проведенні навчальних семінарів, дискусій, бесід тощо. Періодичні зустрічі студентів за "круглим столом" з діячами культури і мистецтва, представниками різних громадських організацій і державних установ та фахівцями, що проводять дослідження в сфері соціальних і морально-етичних відносин, особливо ефективні для студентів. При підготовці до зустрічі викладач пропонує студентам висунути для обговорення цікаву для них етичну проблему та підготувати питання, які потім пропонуються гостю "круглого столу". Завдання організаторів такої зустрічі – підготувати студентів до вільного обміну думками.

Активізує традиційні заняття метод "мозкового штурму" [2, с. 261]. "Мозковий штурм" – метод колективного "генерування ідей". Він сприяє ди-

намічності розумових процесів, звільненню від інерції мислення, розвитку у студентів здібності абстрагуватися від конкретних умов, формує вміння зосередитися на якій-небудь важливій меті. При проведенні занять з професійно-педагогічної етики, "мозковий штурм" доцільно проводити на початку цих занять із введення ситуації морального вибору, яка відповідає тематиці навчального матеріалу, що розглядається. Це дозволяє студентам, що генерували ідеї, зосередитись на меті заняття і приймати активну участь у відпрацюванні навчального матеріалу.

"Метод проектів" виник в 1920-і роки в США завдяки педагогічним ідеям американського педагога та психолога Дж. Дьюї, а також його учнів і послідовників В. Кілпатріка, Е. Коллінгса. Проектне навчання було направлено на те, щоб знайти способи, шляхи розвитку активного самостійного мислення тих, хто навчається, щоб навчити їх не тільки запам'ятовувати і відтворювати знання, а й уміти застосовувати їх на практиці. Загальний принцип, на якому базувався метод проектів, був у встановленні безпосереднього зв'язку навчального матеріалу з життєвим досвідом тих, хто навчається, в їх активній пізнавальній і творчій спільній діяльності в практичних завданнях (проектах) при вирішенні однієї загальної проблеми. В наші дні технологія проекту отримала нове дихання.

Види проектів [3; 4; 5]:

1. Дослідницькі проекти вимагають добре продуманої структури, позначених цілей, актуальності предмету дослідження для всіх учасників, соціальної значущості, продуманих методів, в тому числі експериментальних, дослідних робіт, методів опрацювання результатів. Такі проекти повністю підпорядковані логіці дослідження і мають структуру, наближену або яка повністю збігається з справжнім науковим дослідженням.

2. Творчі проекти, як правило, не мають детально відпрацьованої структури спільної діяльності учасників, вона тільки намічається і далі розвивається, підкоряючись жанру кінцевого результату, зумовленої цим жанром і прийнятої групою логіки спільної діяльності, інтересам учасників проекту. Проте оформлення результатів проекту вимагає чітко продуманої структури у вигляді сценарію відеофільму, програми свята; плану твору, статті, репортажу; дизайну і рубрики газети, альманаху, альбому тощо.

3. Пригодницькі, ігрові проекти, структура яких також тільки намічається і залишається відкритою до закінчення проекту. Учасники беруть на себе певні ролі, обумовлені характером і змістом проекту. Результати таких проектів можуть намічатися на початку проекту, а можуть вимальовуватися лише під час його закінчення. Ступінь творчості тут дуже висока, але домінуючим видом діяльності все-таки є рольово-ігрова, пригодницька.

4. Інформаційні проекти зазвичай спрямовані на збір інформації про якісь об'єкти, явища, на ознайомлення учасників проекту з цією інформацією, її аналіз і узагальнення фактів, що призначені для широкої аудиторії. Такі проекти так само, як і дослідницькі, вимагають добре продуманої структури, можливості систематичної корекції під час роботи над проектом. Такі проекти часто інтегруються в дослідницькі проекти і стають їх органічною частиною, модулем.

5. Практико-орієнтовані проекти відрізняє чітко позначений із самого початку результат діяльності його учасників. Такий проект вимагає добре продуманої структури, навіть сценарію всієї діяльності його учасників з визначенням функцій кожного з них, чітких виходів та участі кожного в

оформленні кінцевого продукту. Тут особливо важлива гарна організація координаційної роботи в плані поетапних обговорень, коректуванні спільних і індивідуальних зусиль, в організації презентації отриманих результатів і можливих способів їх впровадження в практику, організація систематичної зовнішньої оцінки проекту.

Основними вимогами до використання методу проектів є [1, с. 133]:

- наявність значущої в дослідницькому, творчому плані проблеми/задачі, що вимагає інтегрованого знання, дослідницького пошуку для її вирішення;

- практична, теоретична, пізнавальна значущість передбачуваних результатів;

- самостійна діяльність студентів;

- структурування змістовної частини проекту (із зазначенням поетапних результатів);

- використання дослідницьких методів: визначення проблеми, задач дослідження, що впливають з неї, висунення гіпотези їх вирішення, обговорення методів дослідження, оформлення кінцевих результатів, аналіз отриманих даних, підбиття підсумків, коректування, висновки (використання в ході спільного дослідження методу "мозкової атаки", "круглого столу", статистичних методів, творчих звітів, переглядів тощо);

- результати виконаних проектів мають бути певним чином оформлені (відеофільм, комп'ютерна газета, анімаційний мультфільм, веб-сторінка).

Ґрунтуючись на поняттях технології навчання, Є. Полат розглядає проектну методику як сукупність пошукових, проблемних методів, творчих за самою своєю суттю, що представляють собою дидактичний засіб активізації пізнавальної діяльності, розвитку креативності та одночасно формування певних особистісних якостей тих, хто навчається, в процесі створення конкретного продукту [4].

При використанні в навчальному процесі для активізації занять з професійно-педагогічної етики технології проекту вирішуються важливі завдання:

- крім засвоєння студентами певних етичних знань та набуття моральних умінь і навичок, вдало підібрані проекти зачіпають їх емоційну сферу, завдяки чому посилюється мотивація;

- студенти – майбутні викладачі спеціальних дисциплін – отримують можливість здійснювати творчу роботу в рамках заданої теми дисципліни "Етика викладача вищої школи", самостійно не тільки здобувати необхідну інформацію як із підручників, так й з інших джерел, але й мислити, знаходити і вирішувати морально-етичні проблеми, прогнозувати результати і можливі наслідки різних варіантів морального вибору, навчаються встановлювати причинно-наслідкові зв'язки та здійснювати морально-етичну рефлексію;

- під час усіх етапів проекту проекті успішно реалізуються різні форми організації навчальної діяльності, в ході якої здійснюється морально-етична взаємодія студентів один з одним і з викладачем, роль якого змінюється: замість контролера він стає рівноправним партнером і консультантом.

Організуючи проектну діяльність для активізації занять з професійно-педагогічної етики і враховуючи напрацювання вчених-педагогів [1; 3; 4; 5] виділимо такі етапи: ціннісно-орієнтаційний, конструктивний, оціночно-рефлексивний, презентаційний.

Ціннісно-орієнтаційний етап, включає в себе наступний алгоритм

діяльності магістрантів: усвідомлення мотиву і мети діяльності, виділення пріоритетних морально-етичних цінностей, на основі яких буде реалізовуватися проект в рамках дисципліни "Етика викладача вищої школи", визначення задуму проекту. На даному етапі важливо організувати морально-етичну взаємодію студентів з обговорення проекту та організації його виконання.

Другий етап – конструктивний, що включає власне проектування. На цьому етапі майбутні викладачі спеціальних дисциплін, об'єднуючись у тимчасові групи або індивідуально, здійснюють проектну діяльність: складають план, здійснюють збір інформації по проекту, вибирають форму реалізації проекту в рамках дисципліни "Етика викладача вищої школи" (складання наукового звіту, доповіді, створення графічної моделі, щоденника тощо).

Третій етап – оціночно-рефлексивний. Його основу складає самооцінка діяльності магістрантів. Хоча морально-етична рефлексія супроводжує кожен етап проектної технології, проте виділення самостійного оціночно-рефлексивного етапу сприяє цілеспрямованому самоаналізу і самооцінці. На даному етапі проект оформляється, компонується і готується до презентації. Оціночно-рефлексивний етап важливий і тому, що кожен з учасників проекту як би "пропускає через себе" отриману всією групою інформацію, так як в будь-якому випадку він повинен буде брати участь в презентації результатів проекту. На даному етапі на основі рефлексії може проводитися коригування проекту (врахування критичних зауважень викладача, товаришів по групі: тобто здійснюється морально-етична взаємодія не тільки між студентами, а й між студентами та викладачем). Студенти продумують, як можна поліпшити роботу, що вдалося, що не вийшло, вклад кожного учасника в роботу.

Останній етап – презентаційний, на якому здійснюється захист проекту. Презентація – результат роботи різних груп і індивідуальної діяльності, підсумок загальної та індивідуальної роботи. Захист проекту проходить під час проведення круглого столу, прес-конференції чи суспільної експертизи. Студенти представляють не тільки результати і висновки, а й описують прийоми, за допомогою яких було отримано інформацію, розповідають про морально-етичні проблеми, що виникли при виконанні проекту, демонструють набуті професійно-педагогічні етичні знання, уміння, творчий потенціал, духовно-моральні орієнтири. На даному етапі студенти набувають і демонструють досвід представлення підсумків своєї діяльності.

Висновки. Таким чином методи круглого столу, мозкового штурму і проектів активізують навчально-пізнавальну діяльність. Проектна методика є ефективною технологією, яка суттєво активізує заняття з дисципліни "Етика викладача вищої школи", чим підвищує внутрішню мотивацію та рівень оволодіння морально-етичними знаннями студентами, розвиває їхні уміння в здійсненні морального вибору, морально-етичної рефлексії та професійно-педагогічної взаємодії.

Перспективами подальших розвідок у даному напрямку є розгляд імітаційних методів активізації пізнавальної діяльності студентів на заняттях з дисципліни "Етика викладача вищої школи".

Література

1. Буйницька О. П. Інформаційні технології та технічні засоби навчання / О. П. Буйницька.- К: Центр учбової літератури, 2012. - 240 с.

2. Лузан П. Г. Методи і форми організації навчання фахівців аграрної галузі: навчальний посібник / Лузан П. Г., Каленський А. А.– К.: Логос, 2014. – 280 с.

3. Морева Н. А. Технологии профессионального образования: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Н. А. Морева. – М.: Издательский центр "Академия", 2005. – 432 с.

4. Полат Е. С. Метод проектов на уроках иностранного языка: Новые педагогические технологии при обучении иностранным языкам // Иностранные языки в школе / Е. С. Полат. – М., 2000. – №5. – С. 24-28.

5. Сисоева С. Особистісно зорієнтовані технології: метод проектів / С. Сисоева // Підручник для директора. – К.:Плеяди, 2005. – №9-10. – С.25-31.

6. Шевандрин Н. И. Социальная психология в образовании / Н. И. Шевандрин. – М.: Владос, 1995. – 544 с.

7. Эльконин Д. Б. Избранные психологические труды / Д. Б. Эльконин. – М.: Педагогика, 1989. – 560 с.

REFERENCES

1. Buinytska O. P. Informatsiini tekhnolohii ta tekhnichni zasoby navchannia / O. P. Buinytska.- K: Tsentr uchbovoi literatury, 2012. - 240 s.

2. Luzan P. H. Metody i formy orhanizatsii navchannia fakhivtsiv ahrarnoi haluzi: navchalnyi posibnyk / Luzan P. H., Kalenskyi A. A.– K.: Lohos, 2014. – 280s.

3. Moreva N. A. Tekhnolohyy professyonalnoho obrazovanyia: ucheb. posobyе dlia stud. vyssh. ucheb. zavedenyi / N. A. Moreva. – M.: Yzdatelskyi tsentr "Akademyia", 2005. – 432 s.

4. Polat E. S. Metod proektov na urokakh ynostrannoho yazyka: Novyye pedahohycheskye tekhnolohyy pry obuchenyy ynostrannym yazykam // Ynostrannyye yazyky v shkole / E. S. Polat. – M., 2000. – №5. – S. 24-28.

5. Sysoieva S. Osobystisno zoriientovani tekhnolohii: metod proektiv / S. Sysoieva //Pidruchnyk dlia dyrektora. – K.:Pleiady, 2005. – №9-10. – S.25-31.

6. Shevandryn N. Y. Sotsyalnaia psykhohohyia v obrazovanny / N. Y. Shevandryn. – M.: Vlados, 1995. – 544 s.

7. Элконын Д. В. Yzbrannyye psykhohohycheskye trudy / D. B. Элконын. – M.: Pedahohyka, 1989. – 560 s.

ACTIVATION OF COGNITIVE ACTIVITY OF STUDENTS ON DISCIPLINE "ETHICS OF TEACHER OF HIGHER SCHOOL" BY UNIMITATION METHODS

A. KALENSKYI, Doctor of Education, associate professor of the Department of Pedagogy of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

Summary. *The article described unimitation methods of enhancing cognitive activity of students on the lessons on discipline "Ethics of lecturer of higher school". For activation of informative activity of students on the lessons for discipline "Ethics of lecturer of higher school" are being successfully applied such unimitation methods: "round table", "brainstorming" and "method of projects".*

Keywords: *active learning methods, brainstorming, heuristic conversation, method of synectics, discussion, value-orientation stage, constructive stage, assessment and reflective stage, and presentation stage*